

Prosodická hierarchie subdisciplín versologie

Vnitřní prostor versologie nestačí jen triangulovat a rozparcelovat, je třeba nalézt její skladební principy, aby bylo možno jednoduše a strojově popsat vzájemné vztahy jednotek. Tyto vztahy jsou upraveny buď sekvenčně jednoduchým řetězením (lexikální, morfematickou a větnou parataxi), anebo méně průhledným synchronními vazbami fonologických rysů ve fonému a prosodému. Taková podvojnost se ukázala již dříve v tab. 8, která se pokoušela nastínit postupné nabalování **mluvnické hierarchie** jazykových rovin a jim odpovídajících lingvistických podoborů. Fonémy se skládají z trsů distinktivních rysů, ale od fonotaktiky a sylabiky nahoru se vyšší jednotky skládají metodou konkatence čili sekvenčního řetězení jednotek.

Podobná **grafématická hierarchie** existuje i v písemné stránce jazyka, neboť všechny mluvnické a fonologické struktury mají i odpovídající prostředky k označení svých grafických průmětů. Ve většině jazyků existuje značný rozdíl mezi abecedou (souborem použitelných písmen) a fonologickým repertoárem hlásek přirozeného jazyka. Rozdíly zasahují i lexikální, morfologickou a syntaktickou úroveň jazyka, ale týkají se hlavně typu interpunkce. Grafická interpunkce zahrnuje množství konvenčních značek (mezera, tečka, čárka, pomlka, středník, vykřičník), kdežto fonématická interpunkce pracuje s hiáty, pausami a odmlkami. Tab. 11 ukazuje, že někde není zapotřebí na podvojnost zvykové a psané podoby jazyka terminologicky upozorňovat, že tu vystačíme s jednotným značením jednotek i podoborů.

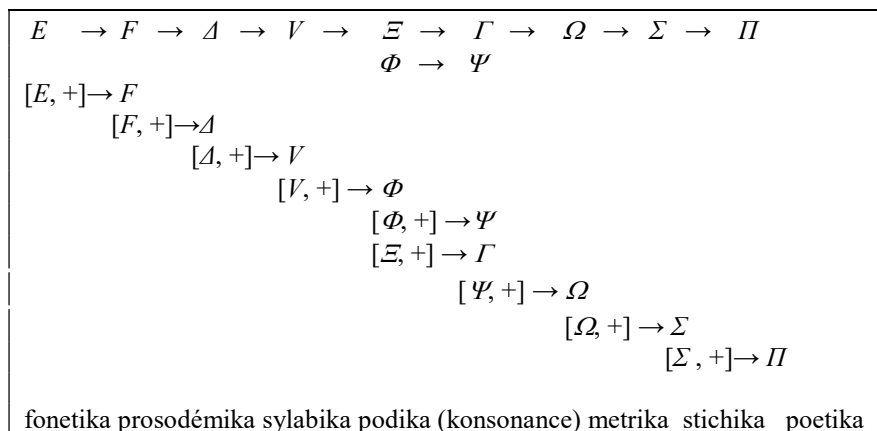
fonématická hierarchie jednotek	grafématická hierarchie jednotek
fonologie: akustický rys → foném	grafémika: tah → písmeno
fonotaktika: foném → klastr (<i>cluster</i>)	grafotaktika: písmeno → spřežka
sylabika: klastr → slabika	sylabika: spřežka → slabika
lexikologie: slabika → vokábl (<i>vocable</i>)	lexikologie: slabika → slovo
morfologie: vokábl → větný člen	morfologie: slovo → větný člen
syntax: větný člen → věta	syntax: větný člen → věta
rétorika: věta → promluva (<i>utterance</i>)	stylistika: věta → odstavec

Tab. 1. *Paralelismus fonématické a grafématické hierarchie*

Pro poetiku slovesného umění má však daleko větší význam **prosodická hierarchie**, která člení versologii na teorie stopy, metra, dipodií, verše, strofy a básně. V některých bodech se s jazykovou hierarchií sbíhá, jinde se s ní ale podstatně rozchází. U shodných oborů je ponecháno lingvistické značení s latinskou majuskulí, u specificky versologických disciplín se doporučuje volit písmena velké řecké alfabety.

Fonetika	$[E, +, -, -] = F$	skládá fonémy z množiny E akustických rysů.
Prosodémika	$[F, +, -, -] = \Delta$	skládá prosodémy z množiny F fonémů.
Sylabika	$[\Delta, +, -, -] = V$	skládá slabiky z množiny Δ prosodémů.
Podika	$[V, +, -, -] = \Phi$	skládá veršové stopy z množiny Δ prosodémů.
Konsonance	$[\Phi, +, -, -] = \Psi$	skládá dikóla z množiny Φ veršových stop.
Metrika	$[\Xi, +, -, -] = \Gamma$	skládá metra z množiny Φ mor.
Stichika	$[I, +, -, -] = \Omega$	skládá veršové řádky z množiny meter.
Strofika	$[\Omega, +, -, -] = \Sigma$	skládá strofy z množiny Ω různých typů veršů.
Poetika	$[\Sigma, +, -, -] = \Pi$	skládá básně z množiny Σ různých typů strof.

Jednotlivé podteorie generují z *inputu* podřazených rovin *output* nadřazených versologických teorií. Určitá dvojkolejnost se objevuje u metriky a konsonance, metrika platí u časoměrných prosodik, podika a konsonance ji zastupují u akcentuačních systémů.

Tab. 2. Hierarchické členění oborů versologie

Zavedení některých pododdílů samozřejmě nevyhovuje tradičně zavedeným vágním termínům, jež si nekladly nárok na precizní koordinaci logických vztahů. Formální popis vždy vyžaduje určité redefinice starých pojmů a jejich cílené normování, aby do sebe vzájemně logicky zapadaly. Proto tab. 12 vyžaduje předefinovat nově pojmy stopa a metrum.

Výtah ze studie Pavla Bělička *Encyklopedie soustavné literární vědy. Literární poetika*. Praha 2011, pp. 44-45